

Rakennetun ympäristön kohde Valmetinkatu 5 , 2012/201

Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012

Nimi	Härmälän entisen lentokonetehtaan alue, kantatehtaan ympäristö
Inventointinumero	2012/201
Kunta	Tampere
Kaupunginosa	Härmälä
Kiinteistötunnus	837-301-930-1
Osoite	Valmetinkatu 5
Kohdetyyppi	teollisuus
Rakennusten lukumäärä	7
Inventointipäivämäärä	31.05.2012

Historia

Ks. Liite: Hankeraportti

Ympäristö ja pihapiiri

Ks. Liite: Hankeraportti.

Suulliset lähteet

Kauko Autio, kiinteistöpäällikkö, Cargotec Finland Oy.

Antero Vainio, kiinteistöpalvelupäällikkö, Cargotec Finland Oy.

Pekka Puska, kiinteistöpalvelupäällikkö, Cargotec Finland Oy.

Hanna Lyytinen, arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen Oy.

Liitteet

Hankeraportti. Pirkanmaan maakuntamuseo 2012

Hankeraportin kansi.

Hankeraportin välilehti ja sisällysluettelo.

Hankkeen lähdeluettelo.

Valokuvat

Inventoinnin yhteydessä otetut valokuvat on tallennettu CD-ROM -levylle Pirkanmaan maakuntamuseoon kulttuuriympäristöyksikön arkistoon. Valokuvien oikeudet ovat Pirkanmaan maakuntamuseolla, kuvaajatieto: Anna Lyyra-Seppänen.

Kulttuurihistorialliset arvot

Rakennushistoriallinen arvo	arkkitehtoninen rakennustekninen
Historiallinen arvo	teollisuushistoria

Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti maisemakokonaisuus
Arvojen perustelu	Ks. Liite: Hankeraportti
Toimenpidesuositukset	Ks. Liite: Hankeraportti.

Rakennukset

Rakennetun ympäristön kohteeseen liittyvät rakennukset on listattu seuraavalta sivulta alkaen

Kantatehdas , tehdas , 001



KUVA 3 Lounaiskulmalta.

Anna Lyyra-Seppänen 05.06.2012 15:38:13

Nimi	Kantatehdas
Rakennustyyppi	tehdas
Rakennusnumero	001
Kiinteistötunnus	837-301-930-001
Osoite	Valmetinkatu 5
Nykyinen käyttö	teollisuus
Alkuperäinen käyttö	teollisuus
Rakentamisajan tarkkuus	vuosi
Rakentamisajan luku	1935
Rungon muoto	suorakaide
Kerros-luku	1
Pohjakaava	vapaa
Perustus	betoni - valettu
Runko	betoni
Vuoraus	betoni muu
Katemateriaali	huopa -liuske
Katon muoto	muu

Kuvaus ja historia

Kantatehtaan teollisuushallin rakennustyöt alkoivat kesällä 1934 ja harjannostajaiset pidettiin marraskuussa 1934. Rakennus oli käyttökunnossa ja valmis luovutettavaksi syyskuussa 1936. Suunnittelijoina Irma Paasikallio ja T. R. Vähäkallio Puolustusministeriön rakennustoimistosta.

Halli on alkuperäisesti ollut E-kirjaimen muotoinen, jossa kolme sakaraa kohti itää. Keskimäinen sakara (nykyiset D- ja E-hallit nousee muita korkeammaksi. Pohjoinen sakara (nykyinen H-halli) on muita pidempi ja ohuempi. Ilmeisesti piirustuksista poiketen rakennussiipien loivat satulakatot toteutettiin ilman päätyaumaa (KUVA 11) Rakennuksen kaakkoiskulmassa, E-muodon selkämyksen päätteenä on suorakulmainen seinä korotettu katon harjan tasoon samaan tapaan kuin alunperin hallintorakennuksessa (KUVAT 3 ja 8).

Sakaroiden väliin jäävien valopihojen kautta saleihin saatiin runsaasti luonnonvaloa. Suuret ikkunapinnat hallitsivat kaikkia julkisivuja. Vaakasuuntaiset, puukehyksiset ikkunat muodostivat korkeita, yhtenäisiä, 5-6 rivin ikkunapintoja. Rakennuksen avoin ja valoisa olemus syntyi ikkunapinnan ja betonipilareiden vuorottelusta. Sakaroiden päädyissä kattopalkin loivasti taittuva muoto toimi päätykolmion tapaan (KUVA 9) .

Alkuperäisen pohjamuodon pinta-ala oli noin 10 000 neliötä. Rakennukseen sijoittuivat kaikki osavalmistuksessa tarvittavat toiminnot: moottorikorjaamo, työkoneosasto, kokoonpanotila, pieni koelaitos ja hienomekaniikan osasto, maalaamo, pintakäsittelyhuoneet, levy- ja hitsausosasto, puutyöosasto sekä varastotiloja. Hallin pohjoisiosassa oli myös pieni valimo ja paja, ennen kuin näille valmistui erillinen rakennus muualla alueella. Pohjoisiosalle toiseen kerrokseen tulivat työnjohdon tilat (nykyinen toimistotaso).

E-muodon sakaroita pidennettiin välirauhan tai jatkosodan aikana, mahdollisesti 1940 tai 1941. Rakennuksen kampamainen kevyt ja kapea ilmasu muuttui, kun pohjoinen valopiha katettiin vuonna 1954 (rakennusvalvonnan piirustukset 16.6.1954) ja eteläinen 1955/1956 (rakennusvalvonnan piirustukset 6.9.1955 Jouko Ahonen. Vuoden 1956 ilmakuvasa näkyy vielä rakennustöitä). Valopihojen katot nousivat muuta rakennusta korkeammiksi ja niiden harjalle lisättiin kolmiomaiset kattolyhdyt. Samassa yhteydessä myös vanhempiin sakaraosiin lisättiin vastaavat kattolyhdyt.

Vuonna 1979 tehtiin julkisivukunnostus, jossa tarkoituksena oli energiankulutuksen vähentäminen ikkunapinta-ala pienentämällä ja lämpöeristämällä. Suunnittelija oli Gunnar Strömmer arkkitehtitoimisto Strömmeristä. Muutoksessa päällystettiin myös suurien ikkunapintojen yläosia maalatuin peltilevyin, värisävy oli jo tuolloin tummanvihreä (rakennusvalvonnan arkisto, piirustukset 27.4.1977 Gunnar Strömmer). Vanhoja ikkunan ulkokehiä poistettiin 2200 kpl. Mahdollisesti sisäpuoliset ikkunat säilyivät pellitysten alla, mutta purettiin 1990-luvun julkisivumuutoksessa.

Vuonna 1996 ulkoseinät verhottiin vihreillä levyelementeillä. Paroc-levyissä on maalattu metallikuori, jonka välissä eriste. Levytettyjen seinien oheen, ylä- tai alapuolelle on asennettu yksinkertaisia nauhaikkunoita, jotka poikkeavat vanhasta vaakamallisesta ikkunasta.

Liitteet

LIITE 1 Kantatehdas, rakennusvaiheet

LIITE 2 Kantatehdas, näkymät ja yksityiskohtia

Kulttuurihistorialliset arvot

Rakennushistoriallinen arvo	rakennustekninen
Historiallinen arvo	teollisuushistoria
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Arvojen perustelu	Kantatehtaan arvo perustuu rakennusteknisen perusratkaisun säilymiseen alkuperäisenä. Kantava pilari- palkki -järjestelmä on autenttinen esimerkki teollisesta tuotantorakentamisesta funktionalismin ja jälifunktionalismin kaudella. Palkiston muotoilu ja pinnat ovat säilyneet hyvin ja viestivät rakennusajankohtansa materiaalinkäytöstä. Rakennuksen mittakaava on teolliselle tuotannolle ominainen. Sisätilaan syntyy avoimia näkymiä ja vaikuttavia tilasarjoja. Yksityiskohdista alkuperäiset portaikot ja osa 1950-luvun ikkunapinnoista on säilynyt. Julkisivun muutokset näkyvät erityisesti rakennuksen itäisivulla. Erikorkuisten massojen ja erikokoisten ikkunapintojen vaihtelusta syntyy polveileva julkisivunäkymä. Monipolvisuus kertoo tehdasrakentamisen kehityksestä tuotannon ja energiatalouden vaatimusten mukaan. Alkuperäiset ikkunapinnat korvannut nykyinen levyjulkisivu ei ratkaisevasti heikennä rakennuksen ominaispiirteitä, sillä tekninen perusratkaisu on edelleen helposti hahmotettavissa ja rakennuksen olemuksen ydin näin ollen säilynyt. Teollisuushistoriallisesti rakennuksen arvo kiinnittyy teolliseen tuotantoprosessiin ja sen vaikutukseen arkkitehtuurin kehityksessä. Tehdasalueen sisäisessä maisemassa kantatehdas muodostaa korttelimaisen seinämän eteläisivulle puistoa vasten sekä länsisivulle kohti uudempaa rakennuskantaa. Uudelleen rakentuvalla Härmälänrannan alueella vanhan kantatehtaan julkisivu Valmetinkadulle päin on maisemallisesti keskeinen elementti, joka rajaa kaartuvaa katulinjaa.
Arvoluokka	1
Tolmenpladesuositukset	<p>Rakennuksen pilari - palkki-rakenne tulisi säilyttää keskeisenä rakenneratkaisuna. Yksinkertaisen funktionalistinen ja ajaton teollisuusmonumentti sietää toiminnallisia ja osin rakenteellisia muutoksia. Rakennuksen laatikkomaista massaa on mahdollista avata ja osin palauttaa alkuperäistä sakaramuotoa. Julkisivujen suurten ikkunapintojen idea funktionalistisen vaakaikkunan mitoitusta hyödyntäen on mahdollista palauttaa.</p> <p>Sisätilojen teollinen mittakaava tulisi säilyttää ja huomioida hallin läpi pitkittäin ja poikittain avautuvat tilasarjat. Kattoikkunoiden suorakaiteinen, säännöllinen aukotus tulisi säilyttää.</p> <p>Välipohjia on mahdollista rakentaa, kunhan uudet tilajaottelut eivät kauttaaltaan peitä alkuperäistä rakennusteknistä hahmoa. Tehdashallin funktionalista muotokieltä edustavat kattopalkit tulisi mahdollisuuksien mukaan säilyttää, samoin 1930-luvulta säilyneet betoniportaikot.</p> <p>Alueen sisäisessä korttelimaisemassa on tärkeää säilyttää sekä eteläinen että läntinen julkisivu. Muualle suunnittelualueelle ja Härmälänsaaren johtavalle väylälle avautuva itäinen julkisivu on kokenut eniten muutoksia. Sen ilmettä on syytä yksinkertaistaa ja parantaa näkyvyyttä Valmetinkadulle.</p>



KUVA 1 Eteläsivu.
Anna Lyyra-Seppänen 31.5.2012



KUVA 2 Länsisivu. Oikealla ainesvaraston katos.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 4 Pohjoissivu.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 5 Näkymä lastauspihalle. Itäisivu.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 6 Näkymä idästä länteen, kantatehtaan ja
hallintorakennuksen väli.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 7 Näkymä pohjoiseen. Vasemmalla entinen
konepajakoulu.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 8 Vastavalmistunut kantatehdas lounaiskulmalta, 1936.
E. M. Staf Vapriikin kuva-arkisto

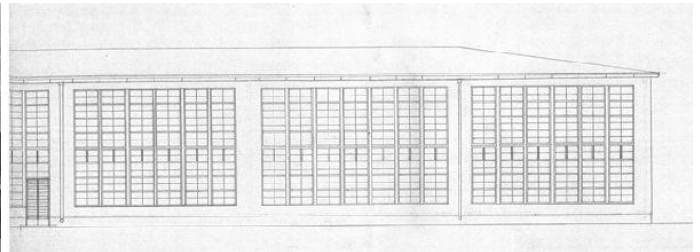


KUVA 9 Kantatehtaan sakarat valmistumassa. Kuva lännestä
1936.

E. M. Staf Vapriikin kuva-arkisto



KUVA 10 Kantatehdas jatkosodan aikaisessa
naamiomaalauksessa. Sakaroita on pidennetty, päädyissä
ikkunapintojen tilalla liukuovet. Kuva kaakosta, 1944/1945.
Vapriikin kuva-arkisto



KUVA 11 Julkisivupiirros 2.7.1934 Irma Paasikallio ja T.R.
Vähäkallio
Puolustusministeriön rakennuslaitoksen piirustusarkisto /
Hanna Lyytinen 2005



KUVA 12 Kantatehtaan itäjulkisivu valopihojen kattamisen
jälkeen 1956.
Puolustusministeriön rakennuslaitoksen piirustusarkisto / KA &
Koivikko Engineering 2011

Sisätilat**Tehdashalli**

KUVA 2 Näkymä ylätasolta F-halliin.

Anna Lyyra-Seppänen 05.06.2012 10:30:22

Sisätilan nimi

Tehdashalli

Kuvaus ja historia

Halli on yhtenäinen, palkistojen muodostama kokonaisuus, jossa syntyy vaikuttavia pitkittäis- ja poikittaisnäkyviä.

Tila jakaantuu seitsemään pitkittäiseen halliin (A–H, kirjain G ei käytössä). Hallit A ja B, D ja E sekä H kuuluvat kantatehtaan alkuperäiseen sakaramuotoon. Hallit C ja F ovat 1950-luvulla katettuja entisiä valopihoja ja nousevat muita korkeammalle. Ks. Liite 1 Kantatehtaan rakennusvaiheet.

Lentokonetehtaan alkuperäisessä tuotantjärjestyksessä A-halliin sijoitettiin pintakäsittely, moottorikorjaamo ja metallityökoneosasto. B-hallin kohdalla oli varastoa ja sen itäpäädyssä koelaitos. Korkeaan keskisakaraan eli D- ja E-halleihin sijoitettiin kokoonpano-osasto ja maalaamo. Kokoonpano tarkoittaa tässä lentokoneen osien kokoonpanoa, koneiden lopullinen kokoaminen ja lentokuntoon saattaminen tapahtuivat vastapäisessä pihahallissa. H-hallissa sijaitsivat levytyösasto, valimo ja paja sekä puutyösasto varastoineen. Ks. Liite 2 Kantatehtaan pohjapiirros 1934.

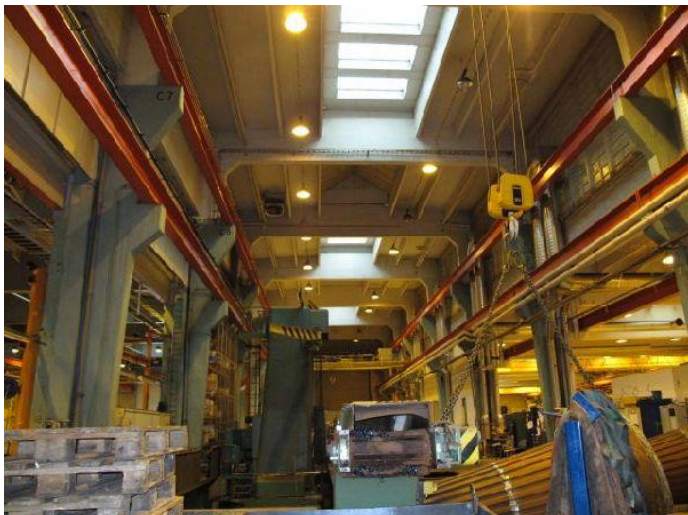
Alkuperäisten sakarahallien 1940-luvulla rakennetut pidennykset jatkuvat saumattomasti. Jatko-osissa katon betonipalkki muuttuu teräspalkiksi (KUVA 4).

Sakaroiden väliset korkeammat osat, hallit C ja F, muodostavat avoimet ja muodoltaan ehjät kuilut massiivisempien sakaraosien väliin. Alkuperäiset 1950-luvun ikkunoiden sisäkehukset ovat säilyneet seinien yläosissa. Vaakaikkunat toistavat malliltaan ja mitoitukseltaan muualta rakennuksesta poistettuja 1930-luvun funktionalistisia ikkunoita (KUVA 2). Tehdashallissa on alkuperäisesti ollut ilmeisesti kauttaaltaan puupalikkalattia, jota on säilynyt paikoin D- ja E-halleissa. Sittenmin lattiapinta on uusittu betoniseksi.

Kattopalkisto ja pilarit ovat näkyvillä kauttaaltaan. Alkuperäiset, 1930-luvun rakenteet ovat muotoilultaan siroja ja ehyitä, sileäpintaisia. Funktionalistiset linjat hahmottuvat edelleen (KUVA 10). Kantavat kattopalkit ovat muodoltaan loivasti taittavat, kuitenkin suorasärmäiset. Erityisesti E- ja D- halleissa yhtenäiset primääripalkit muodostavat näyttävän massiivisen holvin. Pitkittäissuuntaiset sekundaariset tukipalkit ovat niin ikään suorasärmäiset, mutta päätteistään vahvistetut (KUVA 7). Länsisivulla toimistotasoa kannattelevat tiheämmässä pienipiirteiset, suorakulmaiset palkit 1930-luvulta (KUVA 8).

1950-luvun laajennusosien palkiston muotoilu on suoraviivaisempaa ja karkeampaa kuin vanhimpien osien, laudoitusjalki näkyy betonipinnassa. C- ja F- halleja reunustavat kantikkain konsolein varustetut pilarit kannattelevat massiivisia nosturikiskoja, mikä korostaa hallien pitkänomaista linjaa (KUVA 1). Pilareiden ja palkiston räikeät värit ovat myöhempää teollisuuden perintöä, alkuperäinen väritys oli kaikkialla vaalea.

Lentokonetuotannon väistyttyä toisen maailmansodan jälkeen kantatehtaan halleissa valmistettiin vetureita ja muuta kiskokalustoa, kuten raitiovaunuja. Kiskobusseja eli lättahattuja valmistettiin vuosina 1954–1963, sähköjunia 1960-luvun lopulta lähtien. H-halliin pohjoiseinustalle rakennettiin maalaamo, jossa maalattiin mm. Suomen ensimmäiset metrojunat. Kiskokaluston tuotanto jatkui vuoteen 1991 saakka (KUVA 11)



KUVA 1 Pitkittäisnäkymä itään, C-halli.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 3 Poikittäisnäkymä A-hallista pohjoiseen.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 4 Pitkittäisnäkymä idästä länteen, D- ja E-hallit.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 5 Poikittäisnäkymä E-hallista pohjoiseen. Vasemmalla toimistotasoa.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 6 Pohjoisin eli H-halli.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 7 Pitkittäisnäkyvä D-hallissa länteen.
Anna Lyyra-Seppänen 31.5.2012



KUVA 8 Näkymä läntistä käytävää pohjoiseen. Vasemmalla ylhäällä toimistotaso.
Anna Lyyra-Seppänen 5.7.2012



KUVA 9 Portaikko 1930-luvulta, läntiseltä käytävältä toimistotasolle.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 10 Kantatehtaan keskimäinen sakara, nykyinen D-halli valmistumassa 1936.
E. M. Staf Vapriikin kuva-arkisto



KUVA 11 Raitiovaunun valmistusta C-hallissa, ilmeisesti 1960-luvulla.
Vapriikin kuva-arkisto

Toimistotaso



Toimistokerroksen aula.

Anna Lyyra-Seppänen 05.06.2012 10:49:52

Sisätilan nimi

Toimistotaso

Kuvaus ja historia

Kantatehtaan läntisellä sivulla oli jo 1930-luvulla toinen kerros työnjohtoa ja tuotannon aputiloja varten. Työnjohdon huoneet oli eroteltu kevytrakenteisin ikkunaväliseinin. Kapea, paikoin vain kaksi pilarinväliä käsittänyt parvikerros kattoi koko länsisivun lukuunottamatta pohjoisinta kulmaa levytyöosaston yläpuolella ja eteläisintä kulmaa nykyisen A-hallin päädyssä. Parvikerroksessa oli ainakin osittain puupalikkalattia.

Vuonna 2008 toimistotason pohjoispää remontoitiin työtiloiksi 50 henkilölle, suunnittelija Birgitta Hjelm-Luontola. Tiloihin rakennettiin toimistohuoneita, neuvottelutila ja varasto. Remontin yhteydessä osa kattoikkunoista palautettiin käyttöön. Kattorakenteet näkyvissä, betonipinta maalattu mustaksi. Lattiapäällysteenä julkistilan muovimatto. Seinämateriaaleina puuta, tiiltä ja levyä. Lasiovissa ja ikkunaseinissä tavoiteltu 1930-luvun vaakaikkunan mitoitusta. Rakennuksen länsisivulle lisättiin ulkopuolinen porrashuone. Uudistettuun osaan johtaa myös 1930-luvun betoniportaikko E-hallin kohdalta.

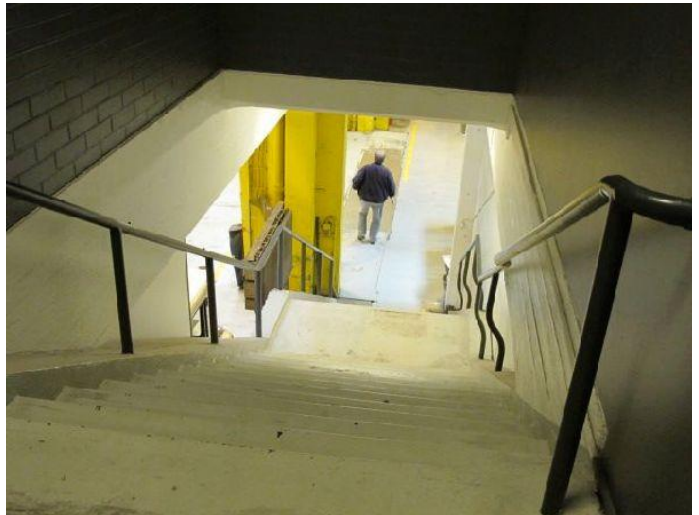
Toimistotason eteläpäädyssä on aiemmin pintaremontoitu työtila sekä korkea pukuhuonetila B-hallin päädyssä. Molemmissa tiloissa betoniset kattopalkit näkyvissä. Eteläosaan johtaa kaksi 1930-luvun sisäportaikkoa B- ja C-hallista. Länsisivulla B-hallin kohdalla uudempi (1950- /1960-luku), leveä portaikko, josta käynti ulos.

Toimenpidesuositukset

Palkistojen rakenteet tulisi säilyttää näkyvissä. Kattoikkunat säilytettävä.



Näkymä toimistotilaan.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



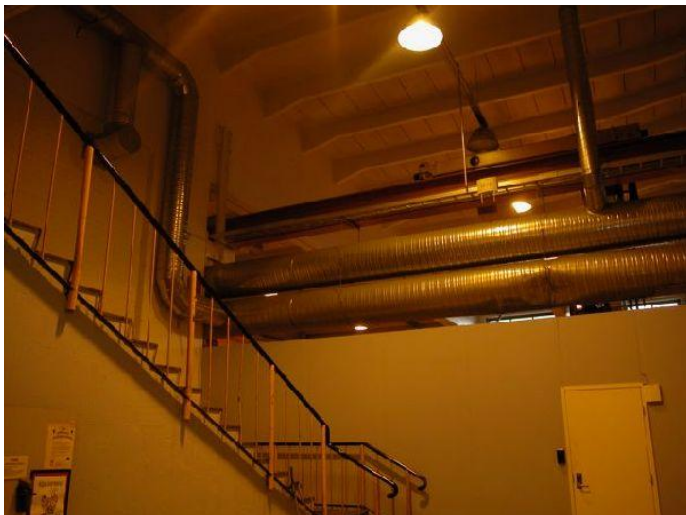
Portaikko alas tehdassaliin.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Käynti toimistotason eteläosaan.
Anna Lyyra-Seppänen 31.5.2012



Eteläisen toimistotilan kattopalkistoa.
Anna Lyyra-Seppänen 31.5.2012



Eteläinen portaikko toimistotasolle. Taustalla A-hallia.
Anna Lyyra-Seppänen 31.5.2012



Porrashuoneesta on käynti ulos, B-hallin länsipäätä.
Anna Lyyra-Seppänen 31.5.2012

Hallintorakennus , toimisto , 002



KUVA 1 Rakennus kaakkoiskulmasta.
Anna Lyyra-Seppänen 05.06.2012 12:42:48

Nimi	Hallintorakennus
Rakennustyyppi	toimisto
Rakennusnumero	002
Kiinteistötunnus	837-301-930-001
Osoite	Valmetinkatu 5
Nykyinen käyttö	teollisuus
Alkuperäinen käyttö	teollisuus
Rakentamisaajan tarkkuus	vuosi
Rakentamisaajan luku	1936
Suunnittelija	Märtha Lilius-Tallroth, Toivo R. Vähäkallio
Rungon muoto	U-muoto
Kerrosluku	(1) + 3
Pohjakaava	muu
Perustus	betoni - valettu
Runko	tiilimuuraus
Vuoraus	roiskerappaus
Katemateriaali	pelti -saumattu
Katon muoto	satula

Kuvaus ja historia

Rakennus on yksi Valtion lentokonetehtaan ensimmäisistä rakennuksista Härmälän tehtaalla. Se valmistui vuonna 1936. Arkkitehteinä koko lentokonetehtaan rakennushanketta johtanut Toivo R. Vähäkallio ja Märtha Lilius (myöh. Lilius-Tallroth) Puolustusministeriön rakennustoimistosta. Rakennuksen kaakkoiskulmaan kuului vuonna 1936 rakennettu soikeamuotoinen vahtikoppi (suunn. Märtha Lilius-Tallroth, KUVA 8). Vartiorakennus purettiin 1970-luvun loppupuolella.

Hallintorakennusta korotettiin yhdellä kerroksella vuonna 1938, jolloin suunnittelijaksi merkitty nimikirjaimet E.K-K. (Lyytinen 2005). Runkoa laajennettiin U-muotoonsa vuonna 1942, jolloin suunnittelijana oli mahdollisesti Mirjam Vainio (Pussinen 2004). Vainio ei kuitenkaan kuulunut Puolustusministeriön vakituisiin suunnittelijoihin, joten hänen osallisuutensa on epävarmaa (Mäkinen 2000, Lyytinen 2012)

Runko ei ole aivan puhdas U, vaan itäsiipi kurottuu hivenen ullommaksi. Tämä korostaa alkuperäiseen kaksikerroksiseen runkoon kuulunutta pitkänomaista parveketta (KUVAT 5 ja 9). Parvekkeen asema maisemassa ja siitä avautuvat näkymät ovat tosin tukkeutuneet kantatehtaan hallien laajennuksen myötä.

Pohjois- ja itäsiiven väliseen kulmaukseen, rakennusrungon ulkopuolelle on 1960-luvulla rakennettu tiilipintainen hissikuilu konehuoneineen (KUVA 7).

Julkisivussa toistuvat alkuperäiset funktionalismin piirteet, joskin mittakaavaltaan kasvaneina ja monimuotoisimpina. Ikkunajako alkuperäinen, mutta neliruutuiset ikkunat on vaihdettu kaksiruutuisiin jakoikkunoihin (tuuletusosa alhaalla). Melko raskaspuitteiset ikkunat osaltaan jyrkentävät rakennuksen julkisivuilmettä. Pohjoispäädystä, sisäpihan päädystä ja pääsisäänkäynnin yläpuolella on alkuperäisen mitoituksen mukaiset, leveämmät ikkuna-aukot.

Pääsisäänkäynti on alkuperäisellä paikallaan itäsiivulla (KUVA 2). Funktionalismille tyypilliset pyöritykset tekevät ilmeen kutsuvaksi. Eleetön betonilippakatos ja juhlavasti muotoillut portaat ovat alkuperäisessä muodossaan. Pohjoisella sivulla korkeassa ja kapealinjaisessa sisäänkäyntiportaalissa on klassistisia piirteitä, kehykset kellertävää klinkkeriä (KUVA 6).

Sekä pohjoinen että itäinen ulko-ovi on uusittu alumiinikehyksiseksi, mikä ei sovellu rakennusajankohtaan. Funktionalistisessa edustusrakentamisessa suosittiin jalopuista tai maalattua metalliovea, mielellään pitkällä pystysuuntaisella kädensijalla. Alkuperäispiirutuksessa pääsisäänkäynti on kauttaaltaan lasiruudukkoa.

Nykyasussaan kaikissa siivissä on loiva satulakatto. Muoto ei ole puhtainta funktionalismia, vaan yhdistää julkisivun jälleenrakennuskauden toimisto- ja teollisuusrakentamiseen.

Hallintorakennus sai nykyisen muotonsa, kun sisäpiha katettiin yksikerroksisena vuonna 1961 (piirustukset marraskuussa 1960). Suunnittelijana Gunnar Strömmer arkkitehtitoimisto Bertel Strömmeristä. Tähän sisäpihan tasakattoiseen toimisto-osaan kuuluivat kupla-malliset kattoikkunat (7 x 9 kpl), joista osa on myöhemmin peitetty sementtikannella. Käynti sisäpihan pohjakerrokseen oli alkuperäisesti sivulta, koilliskulmasta.

Vuonna 2006 eteläpuolen matalaa julkisivua uudistettiin. Teräsrunkoinen, vihreällä lasilla verhottu ruutuseinä kätkeytyy lehtevien puiden suojaan (KUVA 3). Räystäskorkeus ja käyntioven kohta ennallaan. Lisäksi remontissa suurennettiin kahta kellarinikkunaa eteläsiivulla ja lisättiin pohjoispuolelle maanpintaan neljä kellariin antavaa valokatosta.

Liitteet

LIITE 3 Hallintorakennus 2.kerros, rakennusvaiheet ja yksityiskohtia

LIITE 4 Hallintorakennus 0-kerros, rakennusvaiheet ja yksityiskohtia

Kulttuurihistorialliset arvot

Rakennushistoriallinen arvo	arkkitehtoninen
Historiallinen arvo	teollisuushistoria
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Arvojen perustelu	Hallintorakennuksella on keskeinen asema tehdasalueen kulmauksessa. Näyttävä rakennus kokoa taakseen tehtaan eri toiminnot ja toimii teollisuustoiminnan käyntikorttina muihin kortteihin päin. Arkkitehtonisesti rakennus edustaa kertovasti funktionalismin rakennusperintöä. Vaikka rakennusta on laajennettu alkuperäisestä runkomuodostaan, sen pitkänomainen suorakaiteeseen perustuva massoittelu ilmentää 1930-luvun suunnittelutavoitteita. Julkisivuissa on säilynyt funktionalistinen henki ikkunavaihdoksista huolimatta. Sisätiloissa on säilynyt lentokonetehtaan aikainen tilajako. Portaikoissa, porrasauloissa ja työhuoneissa on alkuperäisiä yksityiskohtia.
Arvoluokka	1
Toimenpidesuosituksen	Rakennuksen voimakas, linnamainen U-muoto tulisi säilyttää. Julkisivujen ikkunauhoihin perustuva linjakas vaakasuuntaisuus tulisi säilyttää. Pääsisäänkäynnin plastisen funktionalistinen muotoilu pyörityksineen, lippakatoineen ja portaikkoinen tulisi säilyttää. Itäistä ja pohjoista ulko-ovea uusittaessa tulisi huomioida rakennusajankohtaan sopiva materiaali. Pohjoispäädyn parveke on harvoja puhtaan funktionalistisia yksityiskohtia ja kuuluu rakennuksen alkuperäiseen ilmiäsuun, joten sen säilyttämistä suositellaan. Katettu sisäpiha-osa on luonteeltaan vanhempaa rakennetta täydentävä ja kestää muutosta.



KUVA 2 Pääsisäänkäynti.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 3 Rakennus etelästä, parkkialueen suunnasta.
Anna Lyyra-Seppänen



KUVA 4 Länsisivu, kohti puistoa. Takana kantatehdas.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 5 Rakennus koilliskulmalta.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



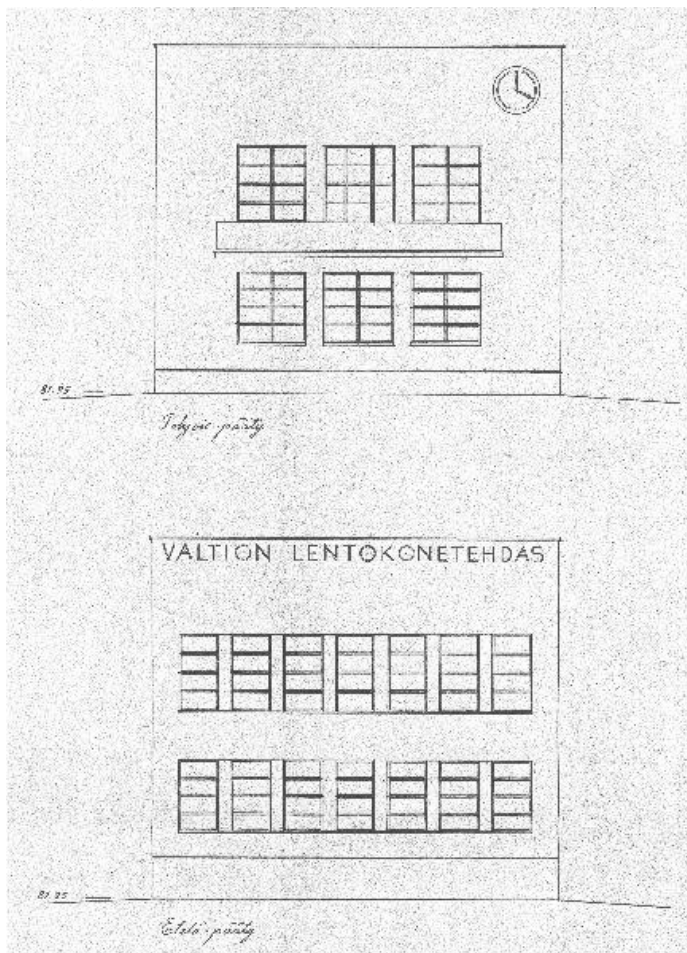
KUVA 6 Pohjoinen sisäänkäynti kohti kantatehdasta. Vasemmalla kellariin antava valokatos vuodelta 2006. Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 7 Pohjoissivulta. Jälkeenpäin lisätty hissikuilu. Vasemmalla näkyvä parveke alkuperäinen. Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 8 Hallintorakennus talvella 1937. Vasemmalla vartiorakennus. E. M. Staf Vapriikin kuva-arkisto



KUVA 9 Alkuperäispiirustus 1936. Julkisivu pohjoseen. Puolustusministeriön rakennuslaitoksen piirustusarkisto / Hanna Lyytinen 2005

Sisätilat**Toimistotilat 1-3 kerros**

Näkymä pohjoissivun käytävään, ensimmäinen kerros.
Anna Lyyra-Seppänen 05.06.2012 14:39:58

Sisätilan nimi

Toimistotilat 1-3 kerros

Kuvaus ja historia

Toimistotilat U-muotoisessa rakennusrungossa jakaantuvat kaikissa kerroksissa samankaltaisesti. Rakennusosien eri-ikäisyys (itäsiipi 1936, pohjois- ja länsisiipi 1942) ei erotu, vaan tiloista muodostuu yhtenäinen, symmetrinen kokonaisuus.

Molemmissa eteläisissä päädyissä on avarat ja valoisa salit. Toimistohuoneet keskittyvät U-käytävän varrelle, sosiaalitilat pohjoissiiven keskelle. Itäsiiven pohjoisosassa on kookkaampia toimistohuoneita, joita muokattu ilmeisesti 1960- /1970-luvulla. Johtajan huone eteisineen on ilmeisesti sijainnut toisen kerroksen koilliskulmassa, parvekkeen kohdalla.

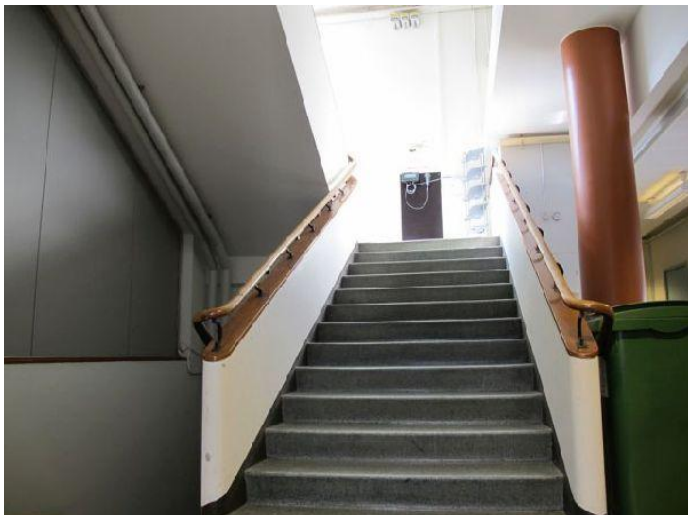
Tunnusomaista on siipiä yhdistävä U-muotoinen kapeahko käytävä, joka liittyy siipien kulmauksissa sijaitseviin portaakkoihin. Käytävänäkymät säilyneet rakennuksen alkuperäistä käyttöä vastaavina.

Pääportaikko itäsiivessä on funktionalismille tyypillisesti ilmavan yksinkertainen. Hivenen pyöristetyt betoniportaat kivimosaiikkipinnalla, ohut mustaksi maalattu nauhamainen kaide sekä taivutettu laakea käsipuu lakattua puuta. 2. kerroksen kohdalla portaikon päätyseinä on lasiruudukkoa, avautuen pohjoissiiven aulatilaan. Nykyisin näkymä peittyty kevytrakenteiseen tupakointitilaan.

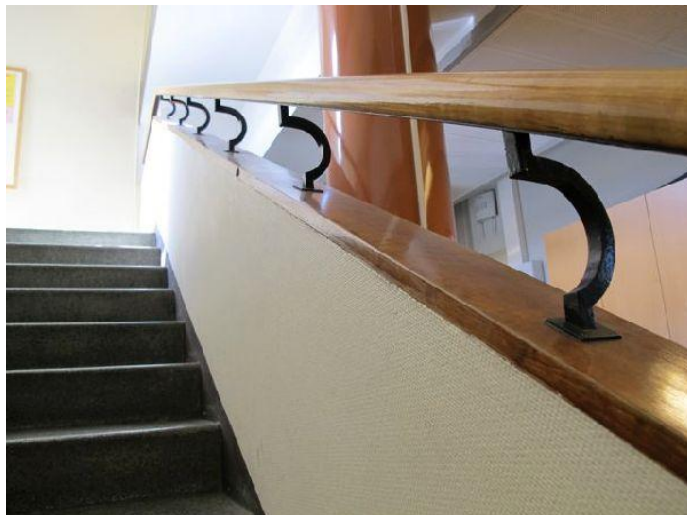
Itä- ja länsisiipien eteläpäädyissä sijaitsevat rungon levyiset salit/avotoimistot, joihin ikkunat kolmelta suunnalta. Näissä valoissa tiloissa oli alkuperäisesti tehtaan piirustuskonttori ja muita suunnittelutiloja. Länsisiivessä avotoimistoja jakavat pilarit, 1.-2. kerroksessa pyöreät ja 3. kerroksessa kapean kantikkaat. Länsisiiven 2. ja 3. kerroksessa päätysalin ja sen viereisen huoneen välissä on ikkunaseinät.

Alkuperäisistä lattiamateriaalista ei ole varmuutta. 1940-luvun valokuvan perusteella länsisiiven päätysalissa, piirustuskonttorissa, oli alunperin lautalattia. Nykyisin lattiapinnoitteena on julkistilojen muovimattoa, asennettu ilmeisesti 1990-luvulla.

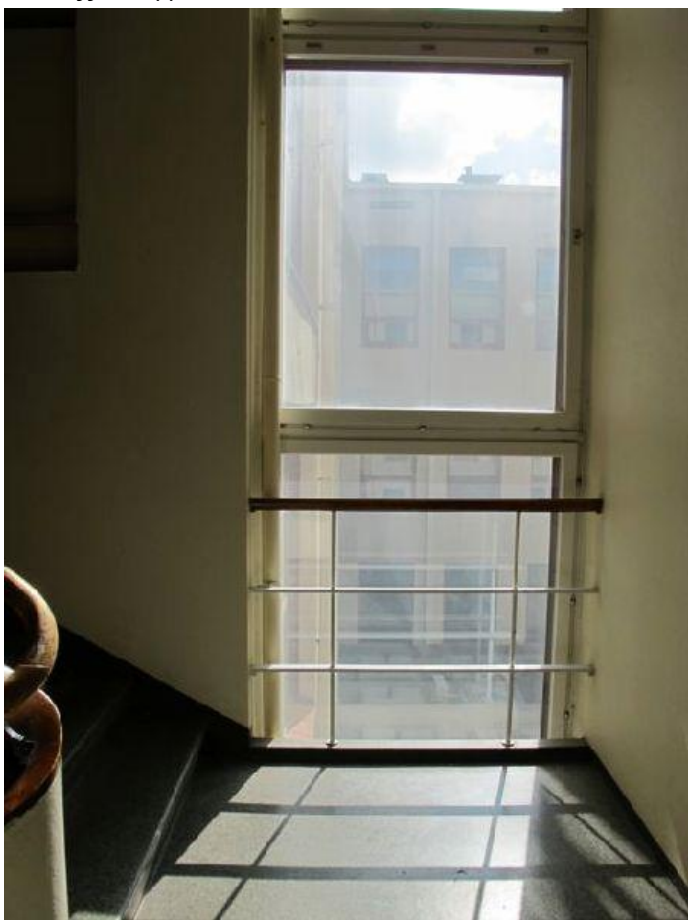
Käytävtilojen kattoja on laskettu reikälevyin (1. kerros) ja tummaksi maalatulla säleiköllä (2. kerros), mahdollisesti 1960-luvulla. Huonetilojen sisäkattoja on laskettu ilmastointi- ja valaistusrakennelmia varten erilaisin kuitulevyin, suurin osa ilmeisesti 1990-luvulla.



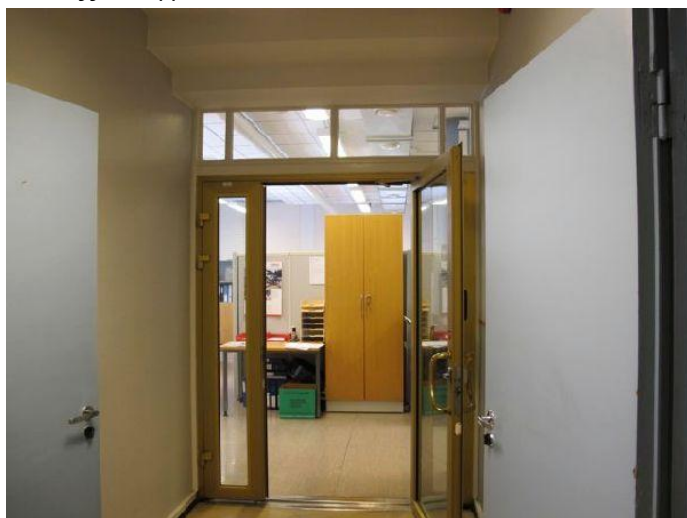
*Pohjoissivun portaikko, ensimmäinen kerros.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012*



*Pohjoissivun portaikon porraskaide.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012*



*Porrastasanne, ikkuna katetulle sisäpihalle.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012*



*Ovi päädyn avotoimistoon, länsisiipi 2. kerros.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012*



Näkymä päädyn avotoimistoon, länsisiipi 1. kerros.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Alkuperäinen lasiväliseinä toimistuhuoneesta avotoimistoon,
länsisiipi 2. kerros.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Alkuperäinen lasiväliseinä toimistuhuoneesta avotoimistoon,
länsisiipi 3. kerros.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Portaikon viereinen aula. Itäsiipi, 2. kerros.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Neuvotteluhuone. Itäsiipi, 2. kerros.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



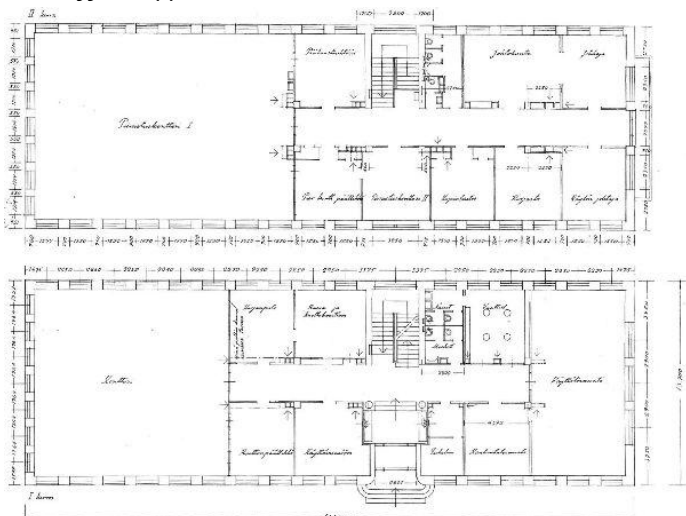
Pääportaitikko, itäsiipi 2.-3. kerros.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



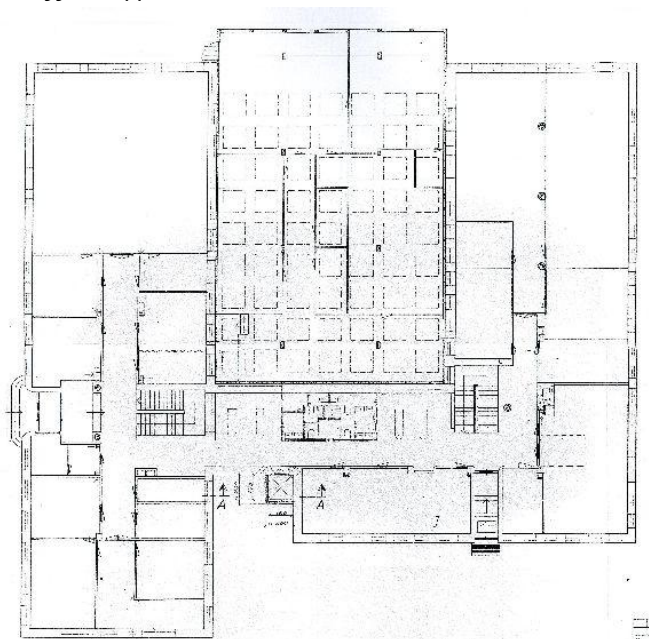
Pohjoissiiven aulan kookas ikkuna sisäpihalle. Vasemmalla irrallinen tupakointitila.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Ikkunaseinän rytmiä ja laskettu katto. Toimistohuone länsisiiven sivulla, 1. kerros.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012

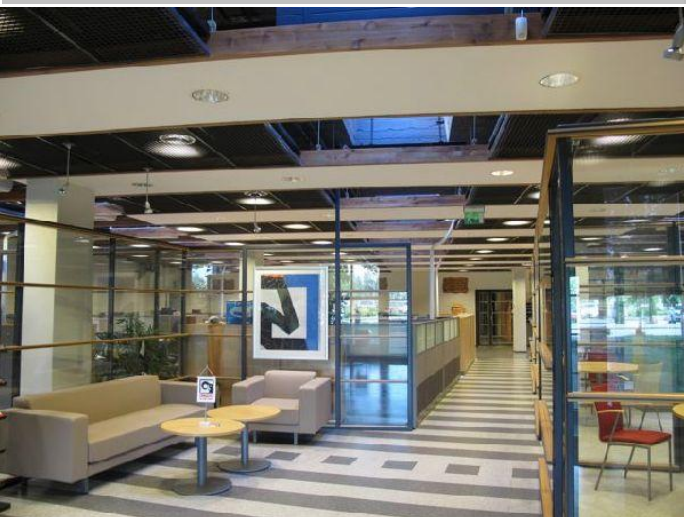


Alkuperäisen rakennusosan (nyk. itäsiipi) pohjapiirros 1936. Puolustusministeriön rakennuslaitoksen piirustusarkisto / Birgitta Hjelm-Luontola 2011



Hissikuilua varten tehty 1.kerros pohjapiirros vuodelta 1965. Pohjassa näkyvät rakennukselle ominaiset pyöristykset, keskeiset portaikot sekä piirustussalien paikat eteläpäädyissä. Tampereen kaupungin rakennusvalvonta

Toimistotilat 0-kerros



Näkymä sisäänkäynniltä avotoimistoon.
Anna Lyyra-Seppänen 05.06.2012 08:27:20

Sisätilan nimi

Toimistotilat 0-kerros

Kuvaus ja historia

Hallintorakennuksen kellarikerros muodostuu U-muotoisen rakennuksen pohjakerroksesta (itäsiipi rakennettu 1936, pohjois- ja länsisiipi 1942) sekä 1960 rakennetusta sisäpihan kattavasta osasta. Yksikerroksiseen toimisto-osaan sijoittui tuntipalkkalaisten urakoiden laskenta, mistä tila sai lempinimen "palkkakuoppa".

0-kerros on maanpinnan tasolla vain eteläisen sisäänkäynnin kohdalla, pohjoisessa päivänvalo saadaan neljän valokuilun kautta. Länsisivulla on pienehköt vaakaikkunat koko julkisivun mitalta, itäisivulla kolme ikkunaa.

Kellarikerroksen keskiosa on avoimena toimistona, johon vuoden 2006 kunnostuksessa on rakennettu kevyitä lasiväliseiniä epäsuorin linjoihin. Tilaa rytmittävät kahdeksan suorakulmaista betonipilaria. Lattiapinnoite on uusittu julkistilojen muovimatoksi.

Kattoa on laskettu ristikkomaisesti poikittaisilla puupalkeilla, tummilla metallireikälevyillä ja vaaleilla valaisinlevyillä. Katossa alkuperäisiä, suorakulmaisia kattoikkunakuiluja 3 x 8 kpl. Alkuperäinen betonipintainen sisäkatto maalattu mustaksi.

Kellarikerroksen itäisessä siivessä on umpinaisia varastotiloja ja konehuoneita.

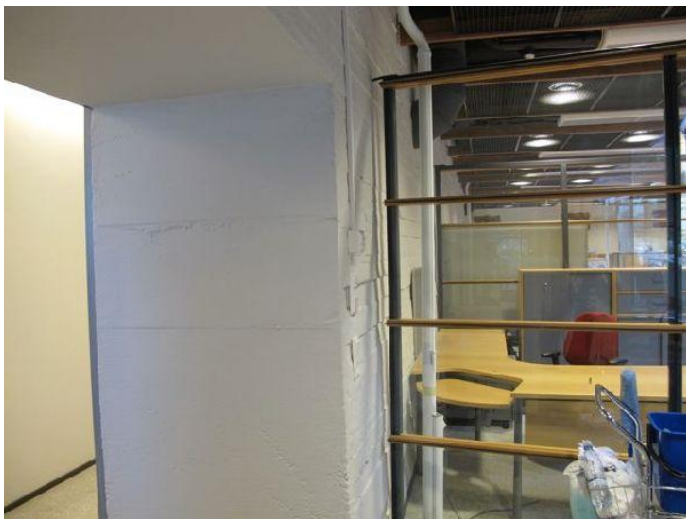
Pohjoissiiven pohjakerroksessa toimi pitkään tehtaan oma kirjapaino ja kopiointilaitos, nykyisin paikalla on avointa toimistotilaa ja hissikuilun pohja (alkuperäisen rungon ulkopuolella). Kattoja laskettu akustiikkalevyin.

Länsisiipeä jakaa pilaririvi väliseinän kohdalla. Ikkunoiden puolella on pitkänomainen varastotila, nykyisin arkistokäytössä. Tilassa huonokuntoinen puristelevylattia.

Länsi- ja pohjoissiiven kulmauksessa portaikko ensimmäiseen kerrokseen alkuperäisessä asussa: pyöristetyt betoniportaat kivimosaiikkipinnalla, vaalea pyöreämuotoinen kaidepuu.

Toimenpidesuositukset

Pohjakerroksen eri-ikäisten osien, sisäpihan ja U-muotoisen kellarikerroksen, saumakohtien tulisi erottua. Sisäpihan kattoikkunat on syytä säilyttää. Vanhemman osan pohjakerroksen lattiamateriaaleja uusittaessa tulisi huomioida sopivuus rakennusajankohtaan. Alkuperäiset betoniportaat pohjakerroksesta 1. kerrokseen tulisi säilyttää.



*Kulku länsisiipeen paksun seinän läpi.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012*



*Kattoikkunakuilu.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012*



Näkymä avotoimiston läpi. Takana ovi pohjoissiipeen.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Länsisivun 0-kerroksen ikkunat. Varastoksi merkitty tila on
arkistokäytössä.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Portaikko kellarista. Sisäpihan luoteiskulma.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012

Atk-talo , toimisto , 003



Rakennus pohjoisesta, tehdaspihan puolelta.
Anna Lyyra-Seppänen 31.05.2012 16:24:00

Nimi	Atk-talo
Rakennustyyppi	toimisto
Rakennusnumero	003
Kiinteistötunnus	837-301-930-001
Osoite	Valmetinkatu 5
Nykyinen käyttö	teollisuus
Alkuperäinen käyttö	asuintoiminnot
Rakentamisaajan tarkkuus	vuosi
Rakentamisaajan luku	1933
Korjausvuodet	1944
Rungon muoto	suorakaide
Kerrosluku	(1) + 2
Perustus	betoni - valettu
Runko	tiilimuuraus
Vuoraus	roiskerappaus
Katemateriaali	pelti -saumattu
Katon muoto	satula

Kuvaus ja historia

Rakennus valmistui vuonna 1933. Piirustusten (päivätty 21.1.1933) nimikirjaimet K. L. viitannevat Kalle Lehtovuoreen Puolustusministeriön rakennustoimissa. Rakennus oli alunperin yksikerroksinen henkilökunnan asuinrakennus ja sijaitsi Puolustusministeriön hallinnoimalla alueella. Asuinkerroksessa kolme asuntoa, pienemmät huoneen, alkovin ja keittiön kokoisia, länsipäädyn suurempi asunto kolme huonetta ja keittiö.

Piirustuksissa rakennukseen johti neljä ovea, kolme sivulta ja yksi päädyistä, ja itäpuolen porraskäytävä oli erisuuntainen. Ilmeisesti porrashuoneet kuitenkin rakennettiin nykymalliinsa. Pihanpuoleisia ulko-ovia katoksineen on laskettu ja ulko-ovet uusittu. Päädyn ovi on alkuperäisessä korkeudessaan, myös ovi ja betonirappu ilmeisesti 1930-luvulta.

Toisen maailmansodan jälkeen rakennus siirtyi lentokonetehtaan käyttöön. Vuonna 1944 rakennusta korotettiin yhdellä kerroksella. Alakerrokseen sijoitettiin terveysasema ja yläkerrokseen asuntoja. Asuntojen koot ja jaottelu ilmeisesti sama kuin ensimmäisessä kerroksessa.

Julkisivussa näkyvät funktionalistiset piirteet: rapattu vaalea pinta, vaakamalliset ikkunat, eleettömät lippakatokset sisäänkäyntien yllä. Sisäänkäyntiilpat eivät kuuluineet alkuperäiseen piirustukseen, mutta lienevät kuitenkin rakennusaikaiset, joskin myöhemmin lasketut (ks. edellä). Kattomalli, loiva satulakatto, ei edusta ankarinta sotilas- tai tehdasfunkkista vaan viittaa rakennuksen rooliin asuinrakennuksena. Itäpäädyn kylkeen liitetty piippu on jälleenrakennuskauden taloille tyyppillinen elementti. Rakennuksessa on neljä hormia. Peltikatto alkuperäisen mukainen, korjattu. Ikkunat on uusittu 1990- / 2000-luvulla, ulko-ovet ilmeisesti aikaisemmin.

Porraskäytävät 1930- /1940-luvun asussa: kivipintaiset, pyöristetyt betoniportaat, metallipinnakaide kauniisti kaartuvalla puisella käsipuulla, vaalea sinisävynen väriä. Asuntojen funktionalistiset vaakakaikkunaovet alkuperäiset.

1970-luvulla ensimmäinen kerros muutettiin toimistoksi, kun terveysasema siirtyi uuteen ruokalarakennukseen. Rakennuksessa toimi ilmailuteollisuuden kehitysosasto.

Vuonna 1985 rakennus muutettiin tehtaan atk-keskukseksi. Ensimmäisen kerroksen ikkunat muurattiin umpeen, ilmeisesti

turvallisuussyistä.

Nykyisin ensimmäinen kerros on tyhjiään tai varastona, samoin kellarit. Toisessa kerroksessa on toimistotiloja vuokralaisten käytössä.

Kulttuurihistorialliset arvot

Historiallinen arvo

teollisuushistoria

Arvojen perustelu

Rakennus on tehdasalueen vanhinta jäljellä olevaa rakennuskantaa. Yksinkertainen asuinrakennukseksi suunniteltu talo kuvastaa tehdasalueen kokonaisvaltaista suunnittelua. Julkisivussa näkyvät funktionalistisen ja jälleenrakennuskauden tyyppilliset piirteet. Ikkunoiden umpeenmuuraus ja sisäänkäyntien muutos ovat latistaneet talon arkkitehtonista ilmiä ja heikentäneet sen historiallista tunnistettavuutta. Asuintalon funktio ei enää ole luonteenomainen julkisivuissa tai pihaympäristössä, mutta tunnistettavissa toisen kerroksen sisätiloissa. Asuntokerroksen huonejärjestys hyvin säilynyt. Porraskäytävät ja välitiet asuintaloihin erinomaisesti säilyneet. Rakennus sijaitsee näkyvällä paikalla, nivelenä tehdasalueen läntisimpään osaan.

Arvoluokka

3

Toimenpidesuosituks

Rakennuksen käyttöhistoriassa on tapahtunut muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet julkisivuihin ja sisätilojen jäsenyykseen. Julkisivujen ja ensimmäisen kerroksen sisätilojen osalta rakennus sietää muutoksia.

Mikäli rakennus halutaan säilyttää osana tehdasalueen monimuotoista, tuotanto-hallinto- ja asuinrakennusten muodostamaa kokonaisuutta, toisen kerroksen asuntomainen huonejärjestys ja porraskäytävät on syytä säilyttää.



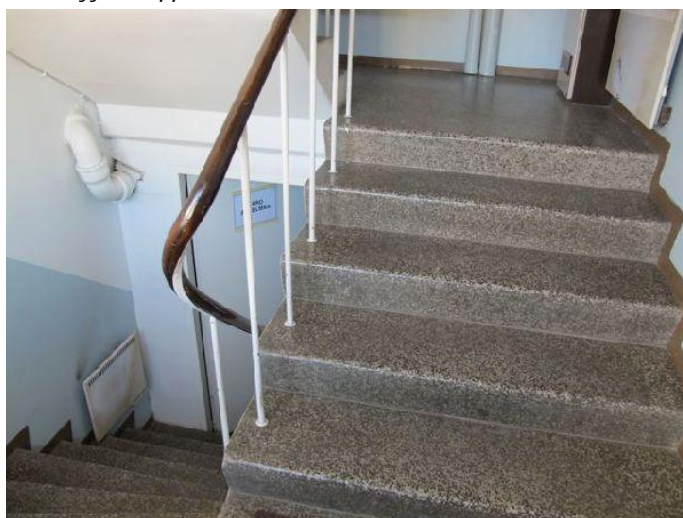
Rakennus lounaasta.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Julkisivu. Ensimmäisen kerroksen ikkunat on muurattu umpeen 1980-luvulla.
Anna Lyyra-Seppänen



Rakennuksen itäpääty.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



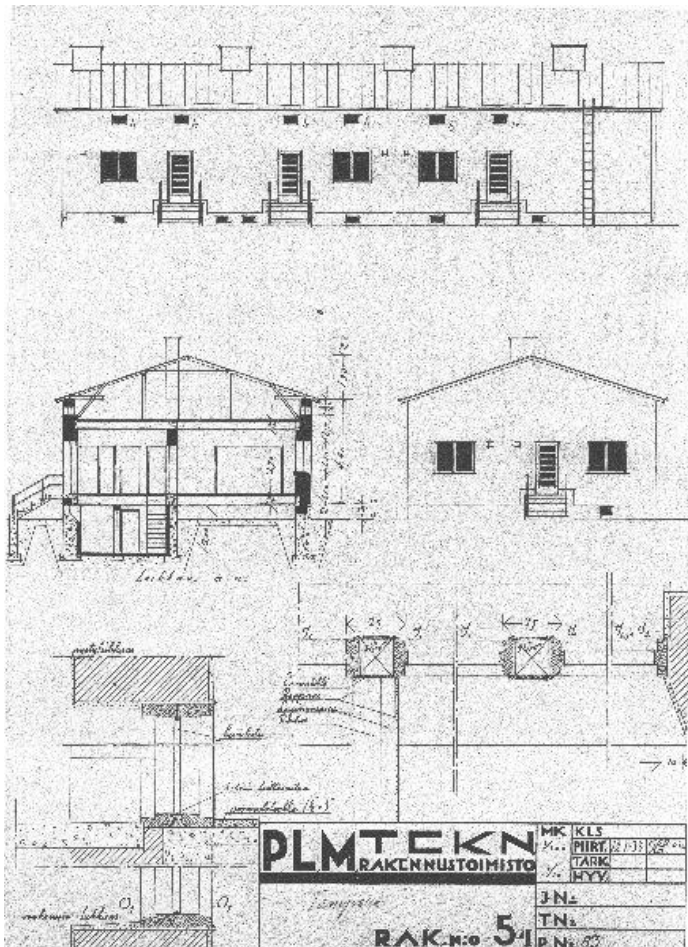
Itäinen portaikko.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Näkymä toimistotiloihin, entiseen asuntoon.
Anna Lyyra-Seppänen



Kellaritilat.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Alkuperäispiirustukset 21.3.1933 K.L.

Sisätilat**Toinen kerros****Sisätilan nimi**

Toinen kerros

Kuvaus ja historia

Talon ensimmäisessä kerroksessa oli alkuperäispiirustusten mukaan kolme asuntoa: pienemmät huoneen, alkovin ja keittiön kokoisia, länsipään suurempi asunto kolme huonetta ja keittiö. Vuonna 1944 rakennusta korotettiin, ja yläkertakin rakennettiin asunnoiksi. Asuntojen koot ja jaottelu mahdollisesti sama kuin ensimmäisessä kerroksessa.

Yläkerran asunomainen huonejärjestys on edelleen hahmotettavissa. Keskellä kookas sali entisten olohuoneiden kohdalla, sivuhuone pihan puolella entisten keittiöiden kohdalla. Nykyinen keittiö ilmeisesti myös alkuperäisen keittiön paikalla. Lounaisessa kulmauksessa avara sali, josta ikkunat kahteen suuntaan. Asunnot yhdistetty yhtenäiseksi toimistotilaksi, huoneiden pintamateriaaleja uusittu. Maalatut seinäpinnat, reikälevytetty katto, uudehko laminaattilattia.



*Näkymä entiseen asuinhuoneistoon.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012*

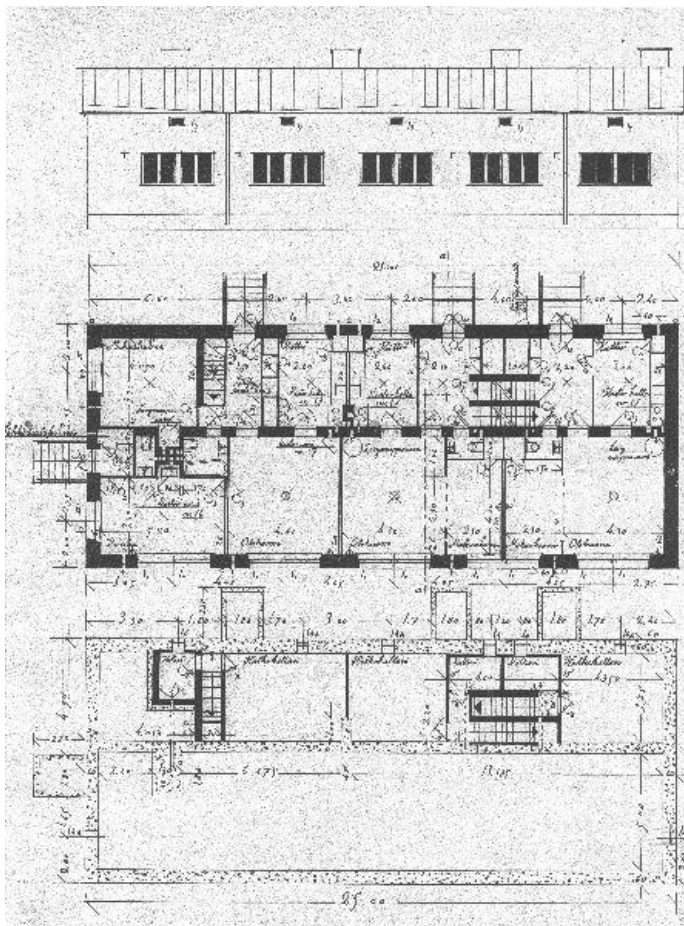


*Keskiosa etelän puolella.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012*



Sivuhuone.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012

Kulmahuone.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



Alkuperäispiirustus 21.3.1933 K.L.

Puisto , ei määritelty , 004



KUVA 1 Puiston keskialue idästä.
Anna Lyyra-Seppänen 05.06.2012 09:50:02

Nimi	Puisto
Rakennustyyppi	ei määritelty
Rakennusnumero	004
Kiinteistötunnus	837-301-930-001
Osoite	Valmetinkatu 5

Kuvaus Ja historia

PUISTO ON TALLENNETTU INVENTOITUNA PAIKKANA, VAIKKA EI OLEKAAN RAKENNUS.

Valtion lentokonetehtaan hallintorakennuksen ympärille varattiin tilaa puistolle jo tehtaan rakennusvaiheessa. Tehtaanpuisto on toiminut työntekijöiden virkistyspaikkana ja tehdasalueen edustavana käyntikorttina.

Länsipuolinen alue kantatehtaan (rakennus 1), hallintorakennuksen (2) ja asuinrakennuksen (3) keskellä oli pitkään avoimena nurmikenttänä (KUVA 13).

Vuoden 1956 ilmakuvassa näkyy jo puistoon rakennettu käytävämuodostelma (KUVA 14). Pyöreän keskusaukion ympärille ryhmittyy kolme pitkittäistä ja kolme poikittaista puistokäytävää symmetriseksi ruudukoksi. Käytäväruudukkoa täydentämään puiston laidoille istutettiin lehmuksia suoriin riveihin.

Keskusaukion keskellä on pyreä suihkulähteen jalusta. Paikalla sijainneen suihkulähteen ajoitus tai muoto ei tiedossa. Suihkulähte purettiin / siirrettiin pois 1990- /2000-luvun vaihteessa ja jalusta on täytetty istutuksin (KUVA 1).

Puiston tyyllissä on piirteitä sekä muotopuutarhasta että vapaammasta, nk. englantilaisesta puistosta. Puistokäytävien tiukan geometrinen, keskiakseliin perustuva asettelu ja laitojen suorat puurivit viittaavat perinteiseen muotopuutarhatyyliin. Toisaalta kasveja ei ole leikattu muotoon ja ne edustavat kookkaita ja metsäisiä lajeja, mikä kuuluu englantilaisen puiston piirteisiin.

Pääosa puiston kasveista on istutettu ilmeisesti vasta toisen maailmansodan jälkeen. Laitoja kiertävien lehmusten lisäksi lajeina on kookkaita (vuori)mäntyjä ja tuijia sekä kukkivia pensaita, kuten hortensia ja syreeni, sekä matalampia ruusuja.

Puiston alkuperäinen rakenne on yhä hahmotettavissa, tosin ruudukon läntiset pitkittäiskäytävät ovat hävinneet. Pohjoislaidan käytävää on pidennetty kulkemaan koko puiston läpi (KUVAT 2 ja 3).

Ilmeisesti nykyisen ruokalarakennuksen valmistumisen jälkeen (1972) 1970-luvun loppupuolella puiston halki on tehty asfalttipintainen tie leventämällä itäisintä puistokäytävää. Trukin mentävä väylä palveli tehdasalueen sisäistä liikennettä, mutta tarveli puistokäytävien siron harmonian. Asfalttitie sai lempinimen Kuninkaantie lijausta ehdottaneen insinööri Kuninkaan mukaan (KUVA 4). Uudempi lisäys on vinosti puiston itäosan halkaiseva kävelykäytävä kohti hallintorakennusta. Niin ikään asfalttipintainen väylä vastaa mitoitukseltaan vanhoja puistokäytäviä ja sopii siten paremmin puiston rakenteeseen (KUVA 5).

Hallintorakennuksen itäpuolelle, puoliksi nykyisen Sisu-aukion kohdalle, rakennettiin soikion muotoinen nurmialue, joka säilyi maisemassa ainakin 1980-luvulle saakka. 1970-luvun asemapiirrosten mukaan nurmialueen muotoa muutettiin kulmikkaammaksi ja rakennettiin sen keskelle istuskeluryhmä.

Vanhan nurmialueen soikea muoto on nykyisin halkaistu pitkittäin niin, että hallintorakennuksen vierellä on pensasaitaan rajautuva nurmialue istutuksineen: pensaita, lehtipuita, tuijia (KUVA 11). Pensasaidan jatkeena muutama pylväshaapa. Lisäksi hallintorakennuksen seinän vieressä on istutusryhmiä.

Itäosassa on Valmetinkatuun rajautuva Sisunaukio (KUVA 12), joka rakennettiin vuonna 2009 kaupungin omistamalle alueelle. Aukio on päällystetty vaalean harmaalla betonikiveyksellä. Katulinjaa rajaavat betoniset pollarit. Keskellä aukiota graniittijalustalla on Unto Hietasen (1928-2009) pronssiveistos "Potkuripoika" vuodelta 1961. Teos siirrettiin nykyiselle paikalleen Lentäjänpuistosta Nuoliantien varresta vuonna 2009. Patsas kuvaa Suomen ensimmäistä moottorilentoyritystä, jonka nuorukainen Adolf Aarno teki Härmälänsaaren luona 20.4.1911. Tampereella on useita Unto Hietasen pronssi- ja teräsbetoniveistoksia, mm. "Kaupunki kasvaa" keskusvirastotalon edustalla.

Liitteet

LIITE 5 Puisto, näkymiä ja yksityiskohtia

Kulttuurihistorialliset arvot

Historiallinen arvo	teollisuushistoria
Ympäristöarvo	maisemakokonaisuus maisemallisesti keskeinen sijainti
Arvojen perustelu	Kantatehdasta ja hallintorakennusta reunustava, muotoiltu puistoalue kuuluu elimellisenä osana 1930-luvulla syntyneen tehdasalueen arkkitehtoniseen kokonaisuuteen. Puisto toteuttaa alkuperäistä tehtäväänsä sekä alueen virkistyspaikkana ja vihervyöhykkeenä että tehdasalueen edustavana käyntikorttina. Teollisuushistoriallisesti puisto kertoo viheralueiden merkityksestä tehdasalueiden kokonaisvaltaisessa suunnittelussa. Puistossa näkyvät puutarhasuunnittelun perinteet niin geometrisen edustuspuutarhan kuin vapaammin kasvavan metsäisen puiston piirteissä. Lajisto on tyypillistä toisen maailmansodan jälkeen julkisissa puistoissa käytettyä. Puiston rakenne on jonkin verran pirstaloitunut leveän poikittaisväylän (läntinen puisto) ja soikean edustavyöhykkeen (nykyinen Sisu-aukio) muutoksen takia, mutta ainakin läntisessä puistossa alkuperäinen rakenne on mahdollista palauttaa. Maisemassa puisto sitoo yhteen tehdasalueen vanhimman rakennuskannan, mukaan lukien Valmetinkadun toisella puolella sijaitsevan entisen ilmailuvarikon, joka kunnostettuna vahvistaa alueen funktionalistista rakennusperintöä.
Arvoluokka	2
Toimenpidesuosituks	Puistoalue tulee säilyttää osana tehdasalueen historiallista kokonaisuutta. Puiston ominaisuutteen säilymiseksi on syytä säilyttää symmetrinen käytävämuotoilu ja hiekkapintaiset käytävät. Lajisto tulisi pitää kookkaana ja puistomaisena sekä säilyttää puistoa kiertävät lehmusrivit. Vesiaihe on mahdollista palauttaa entisen suihkulähteen paikalle. Puiston alkuperäistä muotoa rikkova leveä poikittaisitie tulisi integroida paremmin käytävärakenteeseen.



KUVA 2 Näkymä puiston pohjoislaitaa pitkin länteen.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 3 Näkymä pohjoislaitaa pitkin itään.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 4 1970-luvulla avattu poikittainen väylä kohti
kantatehdasta.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 5 Uudempi viistoväylä kohti hallintorakennuksen
luoteiskulmaa.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 6 Keskusaukiolta.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 8 Keltakukkaiset kookkat hernepensaat kehystävät
keskusaukiota.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 9 Puiston länsilaita. Taustalla kantatehdas (rakennus 1).
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 10 Puiston etelälaita. Taustalla atk-talo (rakennus 3).
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 11 Hallintorakennuksen itäpuolen nurmialue.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



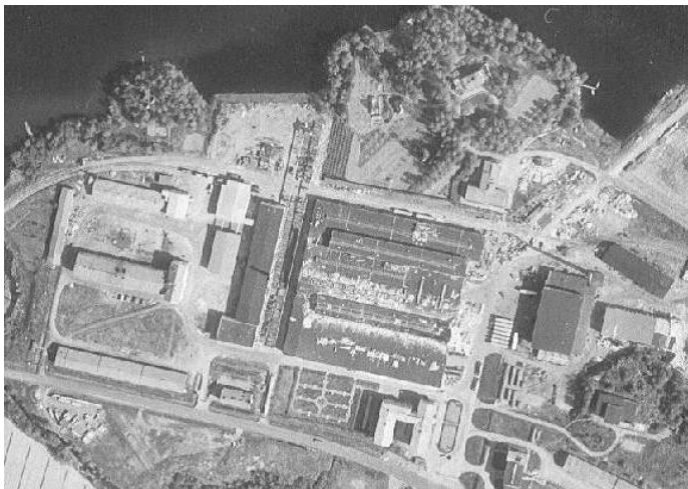
KUVA 12 Sisu-aukio pohjoisesta. Vasemmalla entinen
ilmailuvarikko ja taustalla uusia asuinrakennuksia.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 13 Unto Hietanen "Potkuripoika", 1961.
Anna Lyyra-Seppänen 5.6.2012



KUVA 13 Ilmakuva vuodelta 1946.
Tampereen kaupunkikehitys, paikkatiedot



KUVA 14 Ilmakuva vuodelta 1956.
Tampereen kaupunkikehitys, paikkatiedot

